

Daňová incidence a spravedlnost

Přednáška č. 3

Daňová spravedlnost

- Co to je?
- Podle čeho ji budeme teoreticky posuzovat?
- Jak ji prakticky ověřovat (měřit)?
- Jaké problémy jsou s tím spojené?

3.10.2006

2

Co to je daňová spravedlnost?

- poplatník by měl nést "**správný podíl**" nákladů vlády

3.10.2006

4

Obsah přednášky

- Přístupy k daňové spravedlnosti
  - filozofické přístupy
  - zdanění podle užítku
  - zdanění podle schopnosti daňové úhrady (horizontální a vertikální spravedlnost)
- Daňový přesun
  - daňový přesun na konkurenčních trzích
  - daňový přesun na trhu práce
  - daňový přesun v monopolním prostředí
- Měření daňové incidence
  - Lorenzova křivka, Giniho koeficient
  - Pechmanova studie: Kdo platí daně 1966-1985 USA

3.10.2006

Přístupy k daňové spravedlnosti (1)

- historicky jde o nejdůležitější otázku daňové teorie - kdo a v jaké výši má daně platit, kdo má právo je vybírat
- normativní záležitost - ekonom nemůže dát odpověď na to, co je spravedlivé, to je práce pro politika (filozofa)
- ekonom může na základě společenské objednávky (volby?) vypracovat daňový systém a kontrolovat, jestli daňovou zátěž nesou skutečně ty skupiny poplatníků, jak bylo zamýšleno

3.10.2006

6

Přístupy k daňové spravedlnosti (2)

Barr, N.: Economics of the welfare state. Fourth Edition: Oxford University Press 2004

- TVS
- libertariánství (Nozick X Hayek)
- liberalismus
  - utilitarismus
  - rawlsovo pojetí spravedlnosti
- kolektivismus (demokratický socialismus, marxismus)

3.10.2006

7

Teorie daňové spravedlnosti

- zásada užitku
  - spravedlivý je takový systém, v němž každý daňový poplatník přispívá v závislosti na užitku, který má z veřejných statků
- zásada schopnosti daňové úhrady
  - systém sám o sobě nezávisle na stanovení výdajů

3.10.2006

8

Problémy těchto teorií

- žádné z těchto pojetí nelze zavést
- zásada užitku
  - jak zjistíme konkrétní užitek pro konkrétního poplatníka?
  - existují VS, které jsou nedělitelné
  - můžeme alokovat daňový výnos, který odpovídá nákladům na veřejné statky, jak ale zajistíme daně potřebné na financování transferů (redistribuční cíle VF)?
- zásada schopnosti daňové úhrady
  - jak budeme měřit schopnost daňové úhrady?
  - je spravedlivé platit daně na základě schopnosti daňové úhrady?

3.10.2006

9

Schopnost daňové úhrady pohledy na „spravedlnost“

- McGee (2004, str. 114): „*Jestliže vycházíme z premisy, že jakákoliv akce je neetická už v okamžiku porušení individuálních práv člověka, není žádný důvod měřit užítka a ztráty této akce, ale pouze určit, zda-li práva byla nebo nebyla porušena. Utilitaristi by dospěli k závěru, že jakákoliv akce je etická, i když při ní došlo k porušení individuálních práv, právě tehdy, když z ní vzejde víc „vítězů“ než „poražených“ nebo právě tehdy když přírůstek užitku je větší než jeho ztráta. No a toto je podstatný kaz utilitárního přístupu.*“

3.10.2006

10

Zásada zdanění podle užitku (1)

Obecná daň z užitku

Poplatník A má příjem 10 000 Kč

- oceňuje jedno projetí mostem na 1 Kč

Poplatník B má příjem 20 000 Kč

- oceňuje jedno projetí mostem na 2 Kč

co když ocení most na 5 Kč
co když jenom na 1,50 Kč
co když létá helikoptérou

využívají bohatí více nebo méně veřejné statky?

3.10.2006

11

Zásada zdanění podle užitku (2)

- skutečný předpis daně bude záviset na stupnici preferencí, přesněji na důchodové elasticitě poptávky (E_{ID}) po VS a na cenové elasticitě poptávky (E_{PD}) po VS
- $E_{ID} = (\Delta Q/Q) / (\Delta I/I)$ $E_{PD} = (\Delta Q/Q) / (\Delta P/P)$
 $E_{ID}/E_{PD} = (\Delta P/P) / (\Delta I/I)$
  - $E_{ID}/E_{PD} < 1$ daň je regresivní
  - $E_{ID}/E_{PD} = 1$ daň je lineární
  - $E_{ID}/E_{PD} > 1$ daň je progresivní
- jak ale určíme elasticitu?

3.10.2006

12

Zásada zdanění podle užitku (3) použití

- ve specifických případech jsme schopni tuto daň - poplatek na základě užitku určit
- možno zavést tam, kde veřejně poskytované služby mají povahu soukromého zboží (jedince lze vyloučit ze spotřeby)
- mostné, mýtné, vydávání licencí, městská doprava, ...
- v jiných případech je použití této metody nemožné - příspěvky na sociální zabezpečení (politika zaměstnanosti)

3.10.2006

13

Zdanění podle schopnosti daňové úhrady

- zde existuje problém daní sám o sobě, abstrahujeme od výdajů
- uvažujeme určitý objem příjmů a ptáme se kolik zaplatí každý daňový poplatník podle své schopnosti daňové úhrady
- zdanění podle schopnosti daňové úhrady vede k tomu, že lidé se stejnou platební kapacitou platí stejně (**horizontální spravedlnost**) a lidé s větší kapacitou platí více (**vertikální spravedlnost**)

3.10.2006

14

Horizontální spravedlnost

- podle jakého ukazatele budeme posuzovat schopnost daňové úhrady?
- IDEÁL: celkové „štěstí“, které můžeš získat využitím všech dostupných možností (spotřeba, bohatství, volný čas, ...)

Příklad: zdravý X nemocný
ženatý muž

- nejčastěji se pro účely kvantifikace schopnosti daňové úhrady používá: důchod, spotřeba, bohatství

3.10.2006

15

Horizontální spravedlnost (2)

Důchod versus spotřeba jako daňová základna

- důchod se používá jako základna u daní osobních, přímých
- spotřeba se používá jako základna u daní nepřímých, neosobních
- je důležité přesně vymezit základny pro daň, tzn., že u důchodu uvažovat i úroky, dividendy, zhodnocení aktiv, možnost bydlení ve vlastním domě, práci v domácnosti
- u spotřeby pak i spotřebu, za kterou jsme neplatili tržní cenu (neprošla zdaněním), např. jablka ze zahrádky

3.10.2006

16

Horizontální spravedlnost (3)

Bohatství jako daňová základna

- pokud se budeme na bohatství dívat jako na kapitalizovanou hodnotu důchodu z kapitálu, můžeme považovat daň z bohatství za ekvivalent k dani z tohoto důchodu
- ale: dodatečný užitek ve formě většího bezpečí, větší ekonomická volba, ...

3.10.2006

17

Vertikální spravedlnost

- předpoklad: za daňovou základnu považujeme důchod
- otázka: jak by se měla lišit velikost daně u poplatníků s různým důchodem?

3.10.2006

18

Vertikální spravedlnost (2)

Funkce a křivka marginálního užítu důchodu

- otázka: jaký užitek nám přinese důchod -> jaký dodatečný (marginální) užitek nám přinese dodatečný (marginální) důchod?
- předpoklad č.1: jsme schopni kardinálně určit marginální užitek důchodu
- předpoklad č. 2: křivka marginálního užítu důchodu je pro každého stejná (musí být a je?)

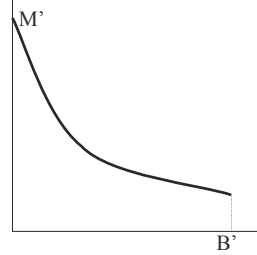
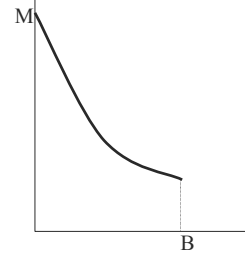
3.10.2006

19

Křivka mezního užítu důchodu

poplatník s nízkým příjmem

poplatník s vysokým příjmem

3.10.2006

20

Pravidla stejných obětí (1)

- poplatník zaplacením daně obětuje část svého celkového užítu, poplatníci s různým příjmem utrpí zdaněním "stejnou obětí"

- Absolutní obět'
- Proporcionální obět'
- Marginální obět'

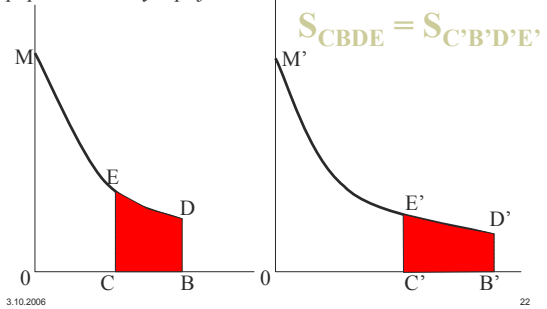
3.10.2006

21

Pravidla stejných obětí (2) absolutní obět'

poplatník s nízkým příjmem

poplatník s vysokým příjmem

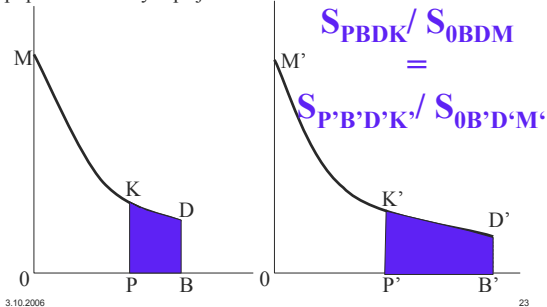
3.10.2006

22

Pravidla stejných obětí (3) proporcionální obět'

poplatník s nízkým příjmem

poplatník s vysokým příjmem

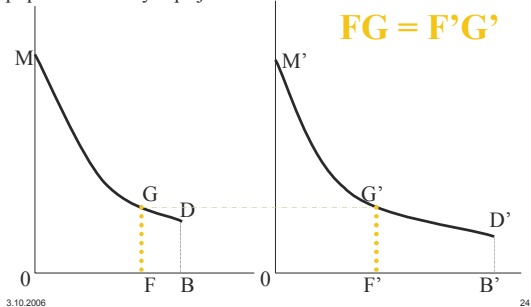
3.10.2006

23

Pravidla stejných obětí (4) marginální obět'

poplatník s nízkým příjmem

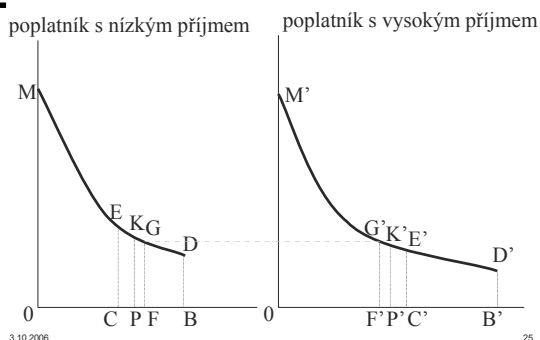
poplatník s vysokým příjmem

3.10.2006

24

Pravidla stejných obětí (5)

3.10.2006

25

Další komplikace související s daňovou spravedlností

- víme už, že daň nesou vždy jednotliví jedinci ve společnosti
  - žádný problém u „přímých“ daní
  - ale co daně nepřímé?
- má právnická osoba svou daňovou kapacitu?
- chceme daní z alkoholu „ztrestat“ jeho výrobce
- ne – zde musíme brát v úvahu, že daň může být přesunuta

3.10.2006

26

Jaké otázky si klademe?

- zajímá nás, na které poplatníky dopadají existující nebo nově zaváděné daně:
  - jestli daň nedopadá na poplatníky např. regresivně
  - nebo jestli výrazněji nedopadá na určitou skupinu obyvatelstva – důchodci
  - nebo jestli je daňová úleva poskytována efektivně
- zabývat se pouze **absolutní daňovou incidencí** není uspokojivé, vždy bychom ji měli zvážit spolu s **výdajovou incidencí**

3.10.2006

27

Dopad zdanění - zásady

- daň dopadá na subjekty dvěma způsoby:
  - **zákonný dopad daně** - plyne ze zákona
  - **skutečný (efektivní) dopad daně** - plyne ze skutečnosti, že plátce může daň přesunout na jiný subjekt - poplatníka

3.10.2006

28

Daňový přesun (1)

- plátce má možnost přesunout daň **dopředu** nebo **dozadu**
- **otázka k zamyšlení: Rothbard – žádnou daň nelze přesunout zpět**
- dopředu - na kupujícího na trhu ve smyslu zvýšení ceny
- dozadu - na prodávajícího na trhu ve smyslu snížení ceny vstupů
- přesun může být nulový, částečný, stoprocentní, ale i více než stoprocentní

3.10.2006

29

Daňový přesun (2)

- subjekt, na který je daň přenášena ji může zkusit přenést dále na jiné subjekty
- tímto způsobem dochází k tomu, že daň je přesouvána stále dále od původního (zákonného) zdaněného subjektu
- určení skutečného rozdělení daňového břemene vyžaduje analýzu **prizpůsobovacích procesů (dílní X celková rovnováha)** (J-B, 404-419))

3.10.2006

30

Daňový přesun (3) - příklad

- na koho se přesune DPPO (a. s.) ?
- část daně ponесou vlastníci akciové společnosti (snížení dividend)
- část daně ponесou spotřebitelé - zvýšení ceny výrobků (přesun dopředu)
- část daně ponесou dodavatelé - snížení ceny vstupů (přesun dozadu)
- část daně se přesune na zaměstnance - snížení mzdy (přesun dozadu)

3.10.2006

31

Co ovlivňuje přesun daně

přesun dopředu
roste

podíl daně placené
zákoným plátcem
roste

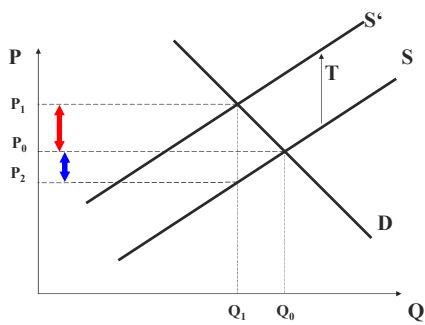
- $\uparrow e_{PS}$
- $\downarrow e_{PD}$
- $\uparrow T$ (?)

- $\downarrow e_{PS}$
- $\uparrow e_{PD}$
- $\uparrow T$ (?)

3.10.2006

32

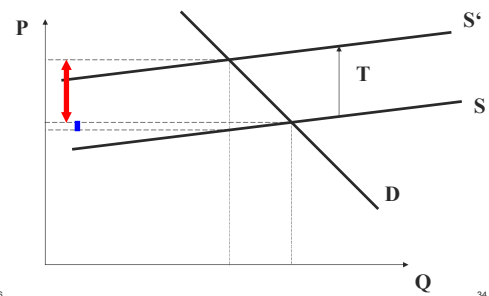
Daňový přesun na konkurenčních trzích

3.10.2006

33

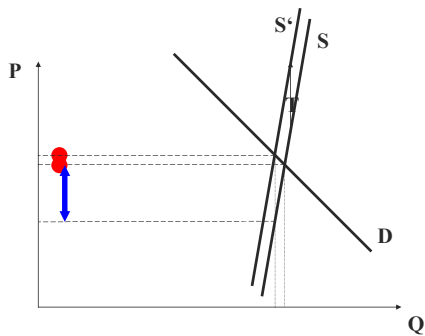
Vysoká elasticita nabídky

3.10.2006

34

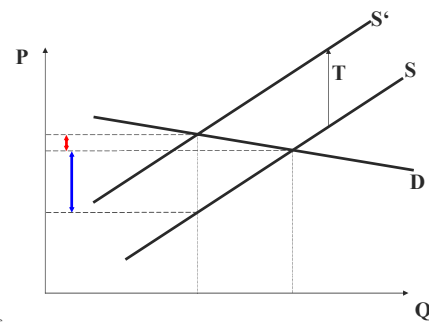
Nízká elasticita nabídky

3.10.2006

35

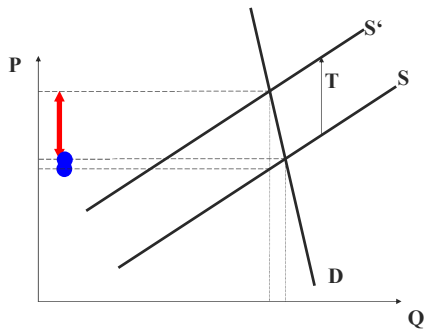
Vysoká elasticita poptávky

3.10.2006

36

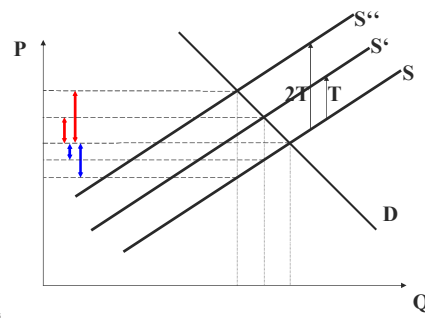
Nízká elasticita poptávky

3.10.2006

37

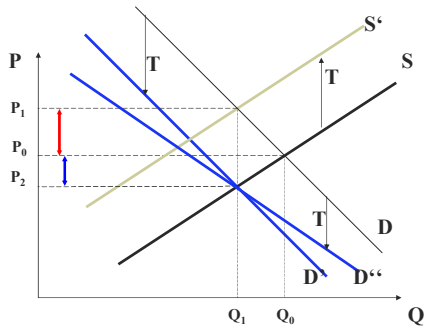
Přesun a velikost daně

3.10.2006

38

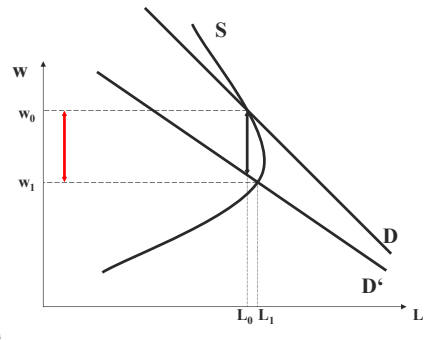
Daň placená na různých stranách trhu

3.10.2006

39

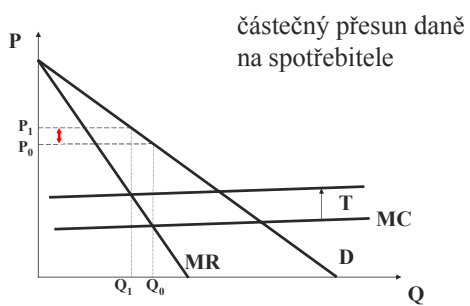
Daňový dopad na trhu práce

3.10.2006

40

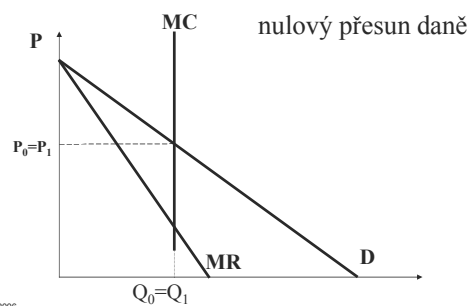
Přesun v monopolním prostředí

3.10.2006

41

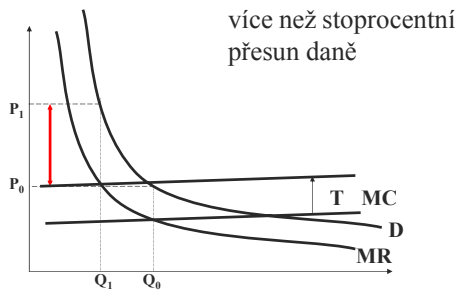
Přesun v monopolním prostředí (2)

3.10.2006

42

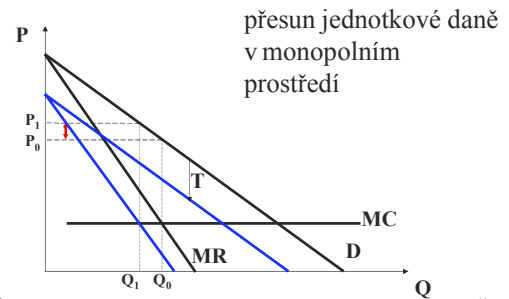
Přesun v monopolním prostředí (3)

3.10.2006

43

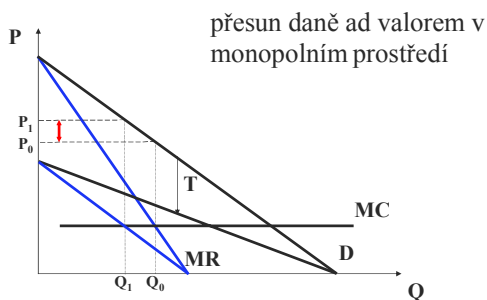
Přesun v monopolním prostředí (4)

3.10.2006

44

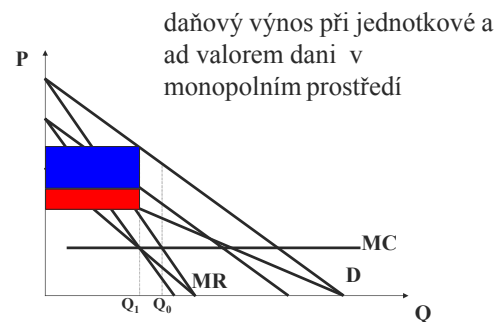
Přesun v monopolním prostředí (5)

3.10.2006

45

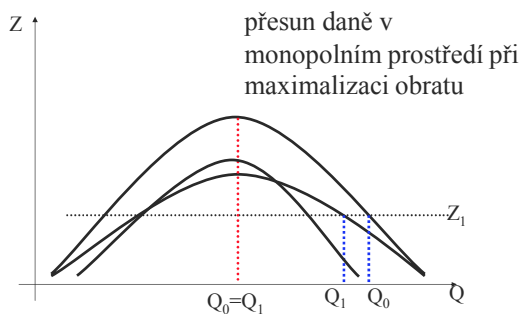
Přesun v monopolním prostředí (6)

3.10.2006

46

Přesun v monopolním prostředí (7)

3.10.2006

47

Přehled faktorů ovlivňujících daňový přesun a dopad

- elasticita nabídky
- elasticita poptávky
- charakter trhu

- významnost trhu
- otevřenost ekonomiky
- časový faktor

3.10.2006

48

Praktické určení dopadu daně

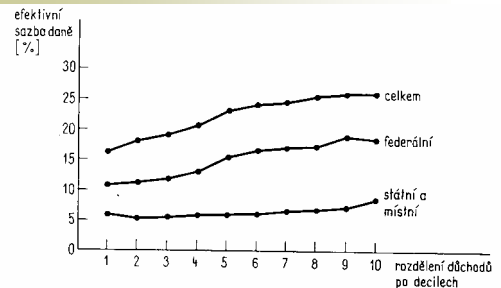
- pro zjištění dopadu daně nutno znát spotřebu jednotlivých členů společnosti zdaněných komodit, velikost daně a jaký díl daně se přenáší na spotřebitele, případně zůstává na vlastníkovi kapitálu
- obtížné pro praktické výpočty
- nutno přijmout (většinou silné) incidenční předpoklady (nejlépe variantně) – např. Kakwaniho metoda
- lokální, intervalová, globální progrese

3.10.2006

49

Pechmanova studie: Kdo platí daně 1966-1985 v USA

Musgrave, Musgraveová: Veřejné finance v teorii a praxi

OBRAZEK 14-2 Efektivní daňové sazby

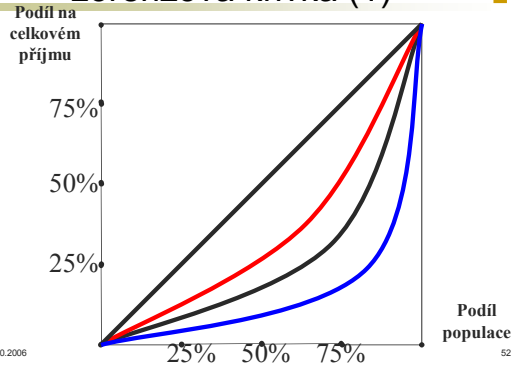
Lorenzova křivka a Gini koeficient

- požadavek daňové spravedlnosti je zároveň i požadavkem po redistribuci důchodů
- daně krátí jedincům disponibilní důchody (přímo, nepřímo)
- vždy se musíme ptát kam se daná daň přesunula (přesune se daň z piva na konzumenty nebo na vlastníky pivovarů - nemohli by vlastníci realizovat vyšší zisky, kdyby daň nebyla?)
- skutečná daňová incidence se dá měřit podle Lorenzovy křivky

3.10.2006

51

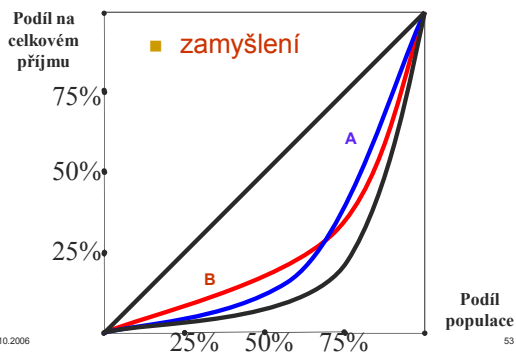
Lorenzova křivka (1)

3.10.2006

52

Lorenzova křivka (2)

3.10.2006

53

KONEC

3.10.2006

54